

Sattumuksia Venäjän taipaleella

Ilkka Taipale: *Venäjä mon amour*. Helsinki: Into-Kustannus, 2015. 296 s. ISBN 978-952-264-454-1.

Ilkka Taipale tunnetaan rauhanliikkeen aktiivina ja aseistakieltäytyjänä, lääkärinä, kotimaassa ja maailmalla olevien huonoosaisten yltiöpäisenä avustajana, Tuusulan Kellokoskella sijainneen Itämeri-keskuksen perustajana ja johtajana – ja kahteen otteeseen myös kansanedustajana. Sen sijaan uskallan väittää, että hänen monipuolinen toimintansa Venäjän suhteiden ruohonjuuritason edistäjänä on useille meistä tuntematon asia. Niin se oli minullekin, ennen kuin luin Taipaleen uusimman kirjan.

Lääketieteen opiskelijana 1960-luvulla Taipale (s. 1942) oli kandiseuran matkalla Leningradissa ja sai sen elämän ristiriitaisuuksista kipinän, joka sai hänet palaamaan kaupunkiin monet monituiset kerrat. Hän halusi päästä *mir i družba*-liturgiaa (”rauha ja ystävyys”) pitemmälle ja kosketuksiin konkreettisen yhteistyön merkeissä. Hän päätyi järjestämään koulutusta, mallioppimista, konkreettista avustustoimintaa ja toimintaa kansainvälisissä järjestöissä. Venäjä tosin on osannut vaikeuttaa tehokkaasti kansalaisjärjestötoimintaa, kuten kävi esimerkiksi taidenäyttelyn kuljettamisessa Lapista Arkangeliin v. 2010. Taulukuorma piti kuljettaa pakettiautolla Ivalosta Arkangeliin nimenomaan eteläisten raja-asemien kautta, ja samoin palatessa, vaikka taulujen määränpää oli Tromssa. Pyöreät leimat papereissa eivät auttaneet ja tällaisen rajamielivallan vuoksi näyttely päätettiin lopulta viedä

Tukholmaan, missä rajamuodollisuuksia ei ollut.

Taipaleen näkemän mukaan Pietarissa ei ollut yhtään toimivaa mielisairaalaakaan sitä tarkoitusta varten rakennetuissa rakennuksissa, vaan kaikki toimivat aatelilta konfiskoiduissa epäkäytännöllisissä rakennuksissa tai vankiloissa. Varustus oli vanhanaikaista ja sen käyttökelpoisuus heikkoa. Toimiviin vankiloihin Taipale on myös tutustunut. Krestyn tutkintavankila vaikutti maanpäälliseltä helvetiltä, kun sinne oli vankien lisäksi pakkosijoitettuna tuhatkunta asunnotonta, kun taas kalterijääkäreistä tuttu Špalernaja oli lähes tyhjiillään.

Paljon matkailut Ilkka Taipale on käynyt tutustumassa mielisairaaloihin ja vankiloihin jokseenkin jokaisessa käymässänsä maassa. Vain Kuubassa vankilakäynti ei onnistunut, ja Pohjois-Koreassa ei päästetty edes mielisairaalaan. Hänellä onkin Vappu-puolisonsa kera tavoitteena, että maailmaan perustettaisiin YK:n liepeille kansainvälinen järjestö, joka on kiinnostunut tavallisten vankiloiden oloista ja vankilareformista. Valmisteleva kokous pyritään järjestämään tämän vuoden aikana.

Viranomaisten kanssa asiointiin Taipale on työnsä puolesta tottunut jo aikoja sitten. Venäjän viranomaiset tuntuvat kuitenkin painivan aivan eri sarjassa kuin pohjoismaiset kollegansa. Kannattaa katsoa Taipaleen kirjan sivuilta 98–99, millainen määrä asiakirjoja ja muodollisuuksia vaaditaan, kun tarkoitus on viedä vaikkapa lahjoituserä kirjoja Venäjälle.

Taipaleiden koti Punaporvarit-nimisessä asunto-osakeyhtiössä lienee tilava tai sitten

yksinkertaisesti sopu antaa sijaa. Näin voisi päätellä siitä ihmisvirrasta, joka siellä 1990-luvulla majoittui. Käypäläiset olivat milloin taiteilijoita, milloin tutkijoita ja kansalaisjärjestöaktiiveja, mutta yhteinen piirre heillä oli rahattomuus. Köyhyys. Niinpä tämä ”Hotelli Taipale” toimi sosiaalisen perustein, niin että asuminen oli kävijöille ilmaista. Pitempiä vieraat asustivat Kellokosken juhlatalossa, johon oli rakennettu tiloja sitä varten.

Usein Taipaleen matkoilla on pieninä ryhminä käyty katsoomassa paitsi mielisairaloita, myös juoppojen hoitokoteja ja asunnottomien asuntoita, lastenkoteja ja niin sanottuja psyko-neurologisia instituutteja. Termi on eufemismi laitokselle, joihin piilotetaan eri asteisesti kehitysvammaisia pois muiden katseilta. Konkreettisten avustuslähetysten lisäksi tärkeää on myös ollut avunanto psykiatrien ammatillisten yhdistysten perustamiseen ensin Baltian maissa ja sitten eri puolilla Länsi-Venäjää. Mutta lääketieteellisen ja sosiaalisen toiminnan lisäksi Itämerikeskukseksi muuttunut juhlatalo toimi myös erilaisten itäisen Euroopan tuotantoa esittelevien taidetapahutumien työssijana niin kauan kuin rahaa riitti sen ylläpitoon.

Taipale pohtii useassa kohdassa suomalaisvenäläisiä suhteita ja erityisesti sitä, miksi niissä tuppaa tuntumaan menneiden vuosikymmenien puoliväkinäinen maku. Vuonna 2005 Taipale oli oman ”tallinsa” jäsenten kanssa Pietarissa, jossa kaupungin duuman sosiaalikomitean puheenjohtaja otti heidät vastaan. Vastavasti Pietarin sosiaalikomitea teki vastavierailun Suomeen, ja se oli kuulemma ensimmäinen kerta kun tämän miljoonakaupungin mikään komitea on kokonaisuudessa ollut ulkomailla.

Kaupunginvaltuutettu Taipale on yrittänyt saada Helsingin eri lautakuntia vierailemaan Pietarissa, mutta kiinnostusta ei ole ollut. Taipaleelta kesti 12 vuotta saada HUSin hallitus pariksi päiväksi Allegro-junamatkalle Pietariin. Tämä onnistui vuonna 2012. Kumpikaan osapuoli ei tosin esittänyt mitään yhteistyötoiveita, paitsi että HUSin puolella kerrottiin olevan kiinnostusta maksavien potilaiden tulosta Suomeen, etenkin uuden HYKS Oy:n asiakkaisiksi.

Yliopistotasollakin esiintyy ongelmia yhteistyössä. Muutama vuosi sitten Arkangelin lääketieteellisen yliopiston delegaatio oli lähdössä tutustumaan ystävyyskaupunkinsa Oulun yliopiston lääketieteelliseen tiedekuntaan, mutta vierailu peruttiin viime tingassa. Tällaiseen törmää venäläisten kanssa toimiessa tämän tästä, sillä suunnitelmien aikajänne on lyhyt. Kansanedustalaitostenkaan osalta ei tilanne ole sen parempi: Pohjoismaiden neuvoston sosiaalikomitea kävi tutustumassa Viipurin lastensuojeluun ja lastensairaalaan, mutta tutustumiskohteilla ei ollut minkäänlaista kiinnostusta aloittaa yhteistoimintaa esimerkiksi Helsingin Lastenklinikan kanssa.

Sivumennen sanoen Ilkan talli oli yritys vallata SDP kouluttamalla puolueen ja vähän muuhinkin tehtäviin taitavia ja sinnikkäitä demareita. Tämä yritys ei ole onnistunut. Nyt Taipale haaveilee uudesta sosiaalilääketieteen talista, joka nostaisi ”rakenteellisen terveyspolitiikan” jaloilleen ja saisi sille yleistä hyväksyntää.

Sitten kun sosiaalilääketieteestä ja pyyteettömästä sosiaalityöstä aletaan myöntää Nobelin palkintoja, tulen ehdottamaan, että ensimmäinen annettaisiin Ilkka ja Vappu Taipaleelle.

Kirjassa on paljon osuvia havaintoja ja pohdintoja venäläisten ja suomalaisten erilaisuudesta samoin kuin siitä, mihin

maailma ylipäänsä on menossa. Lääkärien kansainvälinen järjestö ydinsodan estämiseksi (IP-PNW) on paljon suomalaisten aktiivisuuden tuloksena ottanut venäläiset mukaan toimintaansa. Venäläisten kongressijärjestelyissä on tutulta tuntuvia piirteitä, kun kaikki puhujavarmistukset jätetään viime tinkaun. Venäläisedustajalla oli tälle selityskin: ”Hyvä ystävä, eihän venäläinen voi merkitä kalenteriinsa tapahtumaa vuosi etukäteen, tai edes kuusi kuukautta etukäteen. Ainahan voi tulla jotakin vielä mielenkiintoisempaa.” Niinpä kolme kuukautta on maksimiaika tällaisessa toiminnassa.

Pietarissa, Maratinkatu 24:ssä toimivan Venäjän Arktisen ja Antarktisen museon johtajalla on yhtiö, joka järjestää repumatkoja tai pikemminkin seikkailumatkoja pohjoisnavalle ja muualle arktisille alueille. Taipale yritti vuonna 2014 päästä Frans Joosefin maalle, mutta se ei millään ottanut onnistuakseen. Tehtyään turhan reissun Pietariin Taipale pani merkille pienen lehtiutisen, joka kertoi että Venäjä oli ryhtynyt suunnittelemaan sotilastukikohtia arktisille saarille, myös Frans Joosefin maalle. Merten ja saarien militarisointi jatkuu ja taitaa olla kiihtymään päin. Taipale arvelee, että ehkä myös Greenpeacen Arctic Sunrise -laivan väkivallaton tempaus Gazprom Neftin porauslautan lähellä kesällä 2013 oli vaikuttanut Jäämeren matkailun lakkauttamiseen. Öljynporaus Venäjän arktisilla alueilla on mitä suurimmassa määrin osa valtion politiikkaa.

Ilkka Taipale on vähän yli 70-vuotias, mutta ikuinen kapinallinen. Paikoitellen kirjassa piikitellään establishmentille milloin mistäkin syystä. Kun Taipale osallistui helsinkiläisenä kansanedustajana Pohjanmaan pesäpallo-otteluun pohjalaisia vaikuttajia vastaan, tapahtuman

kuuluttaja kysyi, miten Vappu oli hänet sinne päästänyt. Ilkka vastasi, että kun hän ei ole koskaan kuulunut rotareihin, lionseihin, vapaamuurareihin, reservin upseereihin eikä metsästysseuroihin, niin Vappu oli sanonut, että kyllä sinä kerrankin miesseuraa tarvitset. Tai: mistä erottaa rotary ja lionsit? Rotary ottavat omasta taskustaan, mutta lionsit käyvät toisten taskuilla.

Kirjassa on jonkin verran muutakin kuin otsikossa luvuttua ainesta. Ehkä se kuuluu *mon amour* -osastoon. Pasilan eli Fredriksbergin vanhan rautatieaseman siirto Rauhanasemaksi ja sen palo ovat mukana kirjan alkuluvuissa, samoin kolmannen maailman maiden solidaarisuus- ja avustustoiminta ynnä sadankomitealaisen rauhanliikkeen lakastuminen rauhanpuolustajien korkeasuhdanteen aikana ja uusi nousu, kun ”puluille” koitti alamäki. Sen verran henkeen ja vereen rauhanmies Ilkka Taipale on, että hänen toiveensa joskus perustettavasta rauhanmuseosta soisi kyllä toteutuvan. Taitavat vain globaalit suhdanteet nyt olla sellaiset, että rahallista tukea ja suojea suhtautumista rauhan voimille ei liene helppo saada.

Taipaleen kirja etenee episodeittain, ja se lienee koottu lyhyistä muistiinpanoista, ehkä päiväkirjamerkinnoista. Luvut ovat joskus vain puolen sivun, pisimmillään taas kolmen sivun mittaisia. Silti kirja vie lukijaa mukanaan. Se on vähän kuin Juhani Peltos -vainaan novellit: sitä on hauska lukea, koska siinä välittyy lämminhenkinen huumori ja sopivan pieni nokittelu, mutta toisaalta siinä on vakava, joskus surullinenkin pohjavire, kun kirjoittaja pysähtyy miettimään maailman menoa ja etenkin maailmanrauhaa. Tämä sävyjen kontrasti yhdessä kerrassaan asestariisuuden tylin kanssa on kirjan parasta antia.

Tapani Kaakkuriniemi